

Kära ZASP-medlemmar!

Dan före Dan. Det är dan före invigningen av vårt nybyggda ungdomscenter. Det är inte klart än. Med det ska bli. Någon gång under natten i alla fall. Hoppas vi.

Chris och Farao målar den stora byggnaden på utsidan. Den vita grundfärgen är klar och dom har börjat måla krämfärgat upptill. Att dom ska hinna med den gräsgröna färgen nertill är det nog ingen som riktigt tror på. Det är ju inte heller alldeles nödvändigt. Vi kan ha fest i alla fall. Inne i ungdomscentret håller Mr Phiri och hans murarmedhjälpare på med fönstren. James skär till glaset. Ett par snickare gör klar dubbeldörren. De andra snickrar på de sista bänkarna. Borta i kantine har dom slaktat en gris och en get och håller på att stycka. Meta, vår ZASP-kassör, som är med mig vid projektet de första två veckorna, gör klar stjärngossestrutar. Tack var solpaneler har Patrick kunnat ordna belysning både vid ungdomscentret och i snickeriet så arbetet fort-sätter fast det är mörkt. Jag ska strax ordna med te och bullar till alla som arbetar de här kvälls- och nattimmarna.

Det här är vårt största bygge under de arton ZASP-åren. Det har inte gått friktionsfritt. Murarna har inte alltid varit överens. Det har muttrats och trilskats vid murslevarna. Dom har gett upp några gånger, murarna, och stannat hemma. Kommit tillbaka. Med nya tag. Tills nästa drabbning. Men det är glömt nu.

"We are going to do it", lovade dom när jag kom och då visste jag att jag kunde lita på dem. Ingen skulle avvika ens några timmar. Nu när det verkligen gäller finns det både arbetsglädje och halvt dold förtjusning i att slita hårt. Och veta att i varje hörn av projektcentret strävar alla andra också på med sina uppgifter.

Lucia. Redan i våras fick jag idén att vi kanske skulle ha luciafirande vid invigningen. Svensk-zambiska kulturinslag den stora dagen!? Lussebrud och stjärngossar. Hur skulle det upplevas? Med en slags skräckkänsla? Med fnitter och skratt? Kanske skulle det inte alls bli den högtidliga ceremoni jag tänkt mig. Tvivel och tveksamheter har jag känt många gånger. Det är lättare att vara entusiastisk nu när vi är två som tror på att Lucia blir ett fint inslag.

Redan första dagen började Meta och jag träna in sångerna med ZASP-bandet. Nyfikenheten och nu-prövar-vi-nåt-nytt-glädjen fanns där från början. Det tog några timmar men sedan satt melodierna hos bandmedlemmarna. *Goder Afton* fick tumbuka-text. *We wish you a Merry Christmas* gjordes om till Vi önskar en glad Lucia, som sjungs på svenska. I *Natten går tunga fjät*, *Bjällerklang* och *Jag drömmer om en vit "lucia"* håller vi oss till de engelska texterna. I skolan valde man ut 24 elever till luciatåget och dom fick intensivträning med bandet. Det var alltid gott om små åhörare vid träningstillfällena som snappade upp sångerna. Jag kunde vakna på morgonen och höra Saantaa Luucia, Santaaa Lucia utanför hyddan. Borta vid brunnen kunde man höra någon grupp sjunga: Tikuwonga imwe mose pakwiza kuno, kuti tose tikondwele pama na ise (Goderafton...) Ja, det var som om hela projektcentret vimlade av smålucior.

Under genrepet idag kom till och med hantverkarna av sig. Inget hamrande, sågande eller filande. Tala om himmelska änglaröster! Och akustiken under takbjälkarna!

Inställt firande. För en stund fick jag veta att en kvinna och hennes nyfödda baby dött under natten i en grannby. Åh nej, vi kan bara inte ställa in vårt invigningsfirande var min första tanke. Samtidigt visste jag att vi har inget annat val. Vi kan inte ha fest när man har begravning i närheten. Begravningståget skulle dessutom komma att passera ungdomscentret. Det var bara att berätta för de första gästerna som strömmade till att invigningen blir i morgon i stället. Så spred sig ryktet snabbt och några vände på vägen men de flesta gick till begravningen i stället. Vi har varit så uppskruvade, så uppe i varv senaste dygnet och när vi la oss långt efter midnatt hade all kraft runnit ur oss. Att ta nya tag nu blir inte lätt. Måla gräsgrönt, fernissa dörrar, sätta in sista fönstren... Och vad ska vi göra med allt köttet så det inte surnar tills i morgon?!?

Jag hade inte behövt oroa mig. Alla pratar om Luciatåget. Hur vackert det var, hur fint sångerna klingade, hur bra bandet spelade till.

Vi måste fira Lucia varje år, är det så många som sagt. Då får det bli så.

Luciatablån var bara inledningen på firandet. Det var program i flera timmar. Traditionella danser, sketcher och drama om aids, tal av Chieften, dikter och sånger. Fler och fler människor kom under eftermiddagen och det blev tumultartat när inte alla kunde komma in.

När ZASP-bandet spelade fylldes den jättestora scenen av barn och ungdomar i rytmiska danser. Jag tror dom kände att det här är i första hand deras hus. Längst fram dansade Kennedy och människor jublade åt hans suveräna danskonster. Hans ena skjortärm fladdrade. Under den finns ingen arm. När jag såg honom dansa inför mer än tusen människor med ett stort, härligt leende tänkte jag tillbaka på den dan för nästan precis två år sedan, när jag var hos honom på sjukhuset. Han låg under en ställning täckt med vitt lakan. Man kunde bara se hans huvud. Det fanns inte till-stymmelse av leende eller glimt i ögonen. Han väntade på att föras till operation. Hans arm skulle amputeras. Det hade börjat med att han fick ett epileptiskt anfall och föll in i elden, där man just lagat mat. Han fick svåra brännskador på kroppen, allra värst på ena armen. Mr Musebo, vår skö-terska, sa att han måste in till sjukhuset. Kennedy har bara sin pappa och han och släktingarna vägrade gå med på att vi körde honom dit. Vi kunde inte få någon vettig förklaring. Skadorna fick skötas om så gott det gick på kliniken men efter något dygn sa Mr Musebo att kommer han inte till sjukhus dör han. Då tog familjen hem honom till byn. Ingen förstod varför. Vi hörde bara rykten om att han blev allt sämre. Så kom plötsligt hans farfar till kontoret och jag trodde det var för att be om transporthjälp till sjukhuset. Inte heller. Han bad om ett lån åt sig själv för att kunna ta bussen till Lusaka, 80 mil bort, där en äldre släkting dött. Jag trodde inte jag hörde rätt. Det var ändå droppen och det rann över för mig. Jag skrek åt honom att jag ville inte höra på hans dravel om att lägga pengar på någon som redan ligger i graven medan hans barnbarn ligger hemma och dör för att han inte får komma till sjukhus. Farfadern kan inte engelska och förstod inte vad jag sa men han kunde se hur ilsken och ettrig jag var och någon översatte väl för honom. Jag fick honom att tappa ansiktet inför andra och så får man inte uppträda men just då hade jag inga spärrar. Det ledde i alla fall till att pappan kom en stund senare och sa att han var tacksam om vi kunde ta Kennedy till sjukhuset. När vi la honom på flaket kände vi den hemska stanken från hans ruttna arm.

Det har tagit tid för Kennedy att acceptera sitt handikapp men nu har han gjort det och jag kände mig så genomglad att se honom dansa den här invigningsdagen, helt utan hämningar.

En fantastiskt rolig dag blev det. Så här efteråt känner jag att jag minst lika mycket kommer att minnas det där vi gjorde de intensiva dagarna innan. Chris uppe på en vinglig målarställning. Snickarna som dansar fram mellan hyvelbänkarna med rumbaspecialisten Manekei i spetsen.

Lukten av rått kött i kantine. Hundratals varma bullar på plåtarna vi bar runt. 20-litersgrytan fylld varje kväll med starkt te och kilovis med socker. Väggar och dörrar som fortfarande på invigningsdagens morgon var kletiga av färg och lack. Alla, precis alla, gjorde sitt bästa och vi svetsades samman i de tuffa ansträngningarna.

Regn. 14 november regnet. Efter sju månaders torka. Så här i slutet av torrtiden har det varit förlamande hett vissa dagar. Håret smetar, svetten lackar, kläderna klibbar och det är som om tankebanorna rör sig lika långsamt som kroppen. Några dagar när vi haft mycket kontorsarbete har Patrick sagt "Vi går till ditt hus och jobbar där det är svalt". I mitt svala lerhus med grästak var det 33 grader. Det säger en del om temperaturen i zaspbyggnaderna med plåttak. När så urladdningen kommer sjunker temperaturen med 15-20 grader. Man vill helst rusa ut och stå där med armarna utsträckta och låta regnet piska mot ansiktet men blixterna skär korsan och tvärsan och åskan smäller ovanför huvudena. Det känns tryggare att titta lite på håll hur stigarna blir till floder och öppna platser förvandlas till dammar. Det tar tid innan den hårda, torra jorden kan suga upp vattenmassorna.

Regnet kommer med förhoppningar om växtlighet, grödor, liv. Alla - barn, föräldrar, gamlingar - ger sig ut på fälten med sina hackor men när kraften behövs som bäst för jordbruksarbete är människor som svagast. December-mars är alltid hungermånader. Förra säsongens majs är slut. För många har det varit tomt länge i sädesförrådet. Allting kretsar nu kring att planera och arbeta för nästa skördesäsong och att skaffa mat för dagen.

Med regnet kommer insekterna. Nja, dom finns där väl alltid på väggar och i vrår men nu blir dom så väldigt många fler som flyger, springer, hoppar, kryper, krälar. Med långa ben, korta ben, ludna ben, inga ben rasslar dom runt överallt. Det känns gott att krypa under moskitnätet på natten och inte behöva irritera sig över kryp i sängen, hur ofarliga dom än är. Ormar letar sig också upp ut vattenfyllda hålor. Joseph, vår förra kassör, har blivit ormbiten i foten utanför sitt hus och har varit illa därän ett par dagar med svåra smärtor. Efter det kollar vi extra noga var vi sätter fötterna, när det är mörkt.

Jordnötslån. Vi gav över 3000 kilo jordnötter som utsädeslån till flera hundra kvinnor förra året. Lån som ska betalas igen med jordnötter efter skörden och som ska ges ut som nya lån inför den här odlingsäsongen. I tre år har 99 procent av låntagarna kunnat betala tillbaka. Men i år! Vilket elände det är! Jordnötter gav uselt skörderesultat i hela vårt område. Några fick inte ens nötterna i jorden. Man sålde dom för att köpa majs till familjen och tänkte väl just då inte på hur man skulle klara lånet. Ett par hundra bybor har än inte kunnat betala igen. I pengar motsvarar det 8000 kronor. Riktigt hur svårt det är förstod jag nog inte riktigt förrän jag träffade en grupp "defaulters" i Kachipapa-området. Var och en redogjorde för sina problem, om sina försök att hitta utvägar. En kvinna berättade hur hon köpt socker som hon tänkte sälja med lite förtjänst och ersätta lånet med kontanter. Så blev hon dålig och hamnade på sjukhus en tid. När hon kom hem fanns varken socker eller pengar. En man och en kvinna, båda sjuka i aids, hade absolut ingenting att betala med, inte ens kraft att utföra något arbete. Liknande berättelser får man i Keyala, Edingeni, Kanyika, Mpasukeni... Helst skulle jag vilja säga: Strunta i lånen. Vi glömmet det i år. Men det blir ju också fel. I stället godkänner vi i princip vad som helst som återbetalning. Och så kommer man till oss med getter, grisar, hönor eller går med på att göra något ZASP-arbete. Dessa återbetalningar "förvandlas" till jordnötter. Det känns först inte så bra när de lämnar över sina husdjur. Så märker jag att dom gör det med viss stolthet. Jag tror dom känner sig nöjda med sig själva. Dom har rätt ut ett stort problem, visat att dom tagit ansvar. Och för oss räcker de nya jordnötslånen till fler.

Småttigt

Så tar vi oss igenom jordnötsdiskussioner. En annan dag tar det timmar att hitta en lösning för Tenson Mtika i Mangondweni. En av våra oxar har stångat ihjäl hans oxe, när djuren var ute på

bete. En katastrof för honom men en olyckshändelse, som ingen kan lastas för och inte heller bli återbetalningsskyldig för. När den store starke mannen gråter förtvivlat över sitt döda djur är vi tvungna att diskutera fram en lösning han kan acceptera. Så är det Musipasi i Tandizanis aidsgrupp som är uppretad på oss. Ett missförstånd som måste lösas under några förmiddagstimmor. Mackson ska övertygas om att han inte kan fortsätta som nattvakt efter att ha misskött jobbet. Någon i Mangondewni Village är arg på vår sköterska och sprider ut att han ska ge injektioner med gift till alla som kommer till kliniken för behandlingar från Mangondweni. Något så förryckt! Men ryktet löper och når också Ministry of Health och vi måste samtala med Health Director i Lundazi. Och byborna. Innan kliniken töms på patienter.

Tjuvar om natten. Min granne Ngulubes dramatiska avsked häromnatten, när han var full och arg på Susan. Försvunna kedjor. Rackbas stora skuld till ZASP. Kakomarektorns fallfärdiga bostad... Nya oplanerade händelser varje dag som vi blir involverade i! Hur kan det hända så mycket i dessa avlägsna byområden? Och som tar tid från vårt egentliga ZASP-jobb. Vi arbetar för att projektet ska bli självgående och för att mer än 6000 bybor ska få ett bättre liv. Borde vi mer helhjärtat koncentrera oss på driften av snickeri, jordbruk, oljepress, kvarn, affär,? Borde vi ivrigt driva på utvecklingen? Skulle vi då snabbare nå vårt mål? Måste vi bry oss om allt som liksom händer vid sidan om? Jag tror det. Tekniken må tränga in i projektet. Vi kan ta framstegsskutt när det gäller mobiltelefoner och datorer men ska människor hinna med och utvecklas själva, så måste det ske steg för steg. Jag tror att utveckling och förändringsprocesser, måste få ta tid för att bli befästa och förankrade. Det går inte att forcera. Om människor känner att vi lyssnar till deras bekymmer och är lyhörda för deras behov vinner vi respekt. Om vi gläds med dem, sörjer med dem, oroar oss med dem förstår dom att vi bryr oss och att vi är till för dem. I deras vardagliga situationer, i deras problemlösande kan vi förklara och få dem att förstå att det beror på dom själva om livet ska förändras till det bättre. ZASP kan ge dom möjligheterna, skapa förutsättningarna men vi måste få dem att inse att det krävs intresse och framstegsvilja från dem själva. Utan visioner och hårt arbete fortsätter livet som det makat sig fram i hundratals år, om det så finns tio ZASP-projekt i området. Med våra resurser kan vi ge dom undervisning och kunskaper men de måste också förstå att det är viktigt. Det är ganska lätt att starta undervisning där vuxna lär sig läsa och skriva men det räcker inte. Dom måste förstå varför dom behöver kunna läsa. Dom måste få användning av sina kunskaper. Dom måste känna att det lönar sig att lära och att anstränga sig. Dom måste ge sina barn utbildningsmöjligheter. Det kan vi hjälpa till med.

Byskolan i Mphero, där frivilliglärare och skolmaterial sponsras av ZASP-medlemmar

Därför tror jag att det är nödvändigt att vi också ägnar oss åt "småttigheter", även om det stjäl tid från sådant som kan verka mer angeläget. Om människor inte förstår vart vi strävar kan vi väl aldrig få en bestående utveckling i vårt område?

Patson bor i Mphero Village som är en av byarna i vårt område, där vi alltid får bra gensvar för utvecklingsidéer. Han och hans fru kom en tidig morgon med en get. Det var en gåva och hans sätt att tacka och visa uppskattning för de kunskaper han fått genom ZASP och som gjort att han bli kunnat skaffa två majsvarnar som ger familjen god inkomst. Han menade också att vårt arbete med uppbyggnad av en byorganisation har hjälpt byborna att komma samman i diskussioner och gemensamt arbete för byns utveckling. Tänk när alla människor i våra sextio byar har fått den insikten att kunskaper och gemensamma ansträngningar leder till framsteg och utveckling!

Trädplantering och spisar. I många år har vi försökt hitta energisnåla spisar i stället för de öppna eldar där kvinnor lagar mat och där stora stockar ligger och pyr nästan dygnet runt. Det har blivit ännu mer angeläget sedan vi började vårt trädplanteringsprojekt, där vi har planterat några tusen träd. Kvinnorna röjer mark, driver upp plantor och transplanterar. För det arbetet får dom betalt i mat. Om vi inte parallellt lär dom varför dom ska återplantera träd är risken stor att de fortsätter avverka och använder de stora stockarna vid matlagningen.

Äntligen har jag hittat några olika typer av spisar i Malawi, där det bara krävs några små pinnar att elda med. Kvinnor ur trädplanteringsgrupperna kommer nu varenda dag till centret för att provlaga mat och välja den spis dom tycker fungerar bäst. Den spisen ska vi sedan börja tillverka. Så hoppas vi att redan nästa år lagar några hundra kvinnor mat på ett nytt, energisnålt sätt.

Treårsplaner. Med hjälp av Sidabidrag får vi möjlighet att under tre år arbeta med "Fattigdomsbekämpning genom utbildningsinsatser." Det kommer att ske genom *Jordbruksutveckling, Aidsprogram, Studiecirkelverksamhet, Demokrati och Jämställdhet och Utbildning i datoranvändning*

Ettusen kvinnor och män kommer i seminarier vid ZASP-centret att få lära sig varierad odling, förbättrade markvårdsmetoder, odling av torkresistenta grödor, minskat majsberoende, växelbruk, kompostering och användning av enkla bevattningsanläggningar.

Studiecirkelverksamhet införs som utbildningssystem och ett tusental kvinnor och män kommer

att delta i cirklar där man tar tillvara lokala kunskaper och erfarenheter i olika ämnen.

I demokrati- och jämställdhetsstrategin kommer främst kvinnor i föreningsform att bli lära sig organisationsförmåga, beslutsfattande, mötesformer, styrelsearbete, yttrandefrihet, ekonomi.

I det omfattande aidsprogrammet satsar vi på information i byarna, seminarier och kurser, utbildning av ungdomsinformatörer, stöd och hjälp till hivsmittade och aidssjuka och aktiviteter i ungdomscentret.

Genom datastrategin kommer användningen av datorer att öka, kursledare att utbildas och kanske kan ZASP i framtiden bli något av ett IT-center i Lundazi District.

Vår egen ZASP-ledning har redan fått mycket god utbildning under ett par julveckor av Denny, ZASP-styrelsemedlem. Just nu har dom uppföljning av det dom lärde sig då. Rolf, ZASP-medlem från Uppsala, som varit på andra uppdrag i Zambia, finns här nu under en vecka. Så mycket mer än datasalén ger han sig inte tid att se. Det är med mycket allvar och entusiasm som Susan, Jessy, Godwin och Peter bygger på sina datakunskaper. Härliga skratt hörs också därifrån. Det är väl det vi hoppas att insatserna de närmaste åren ska ge: Nyttig, glädjefylld utbildning.

En ZASP-baby. Peter, vår snickarföman knackade på min dörr klockan fyra en morgon. Hans fru Brenda var på ZASP-kliniken för att föda deras andra barn. Det hade blivit komplikationer och hennes blodtryck var mycket högt. Mr Musebu, sköterskan, hade sagt att hon måste till sjukhuset på en gång. Lastbilen har problem med kylaren. Också en kort resa kan ta många timmar, så den vågade vi inte ta. Peter gav sig iväg för att se om det fanns bensin i picupen. Han kom strax tillbaka. Orolig. "Det är nära. Vi hinner inte köra in. Mr Musebu måste försöka själv. Han behöver din fotogenlampa." Så försvann han snabbt med min lykta svängande i handen. Det var svårt att ta sig för något annat än att bara vänta. Hur skulle det gå att klara en komplicerad förlossning i skenet av en fotogenlampa?

När Peter kom tillbaka nästa gång såg jag på en gång att det gått bra. Vi skrattade, grät lite och kramade om varann. Dom hade just fått en liten dotter, ett av alla de barn vi arbetar för att ge en bra framtid. Jag gjorde mig klar att gå ner till förlossningsrummet. Fast solen sken var det så mörkt där inne så det gick knappt att urskilja någonting. När ögonen vant sig såg jag Brenda sitta på en madrass på golvet. Andra kvinnor satt bredvid henne och det lilla paketet med den nyfödda flickan invirad i tygstycken gick från famn till famn. Det här var kvinnornas egen stund. En varm, innerlig glädje hos alla och en vi-hör-ihop-känsla, som jag också var en del av. Det var en sådan fin morgon.

Cirkeln. När vi åkte hem från Jimsangu, där vi haft aidsprogram, hade det blivit det mörkt. Månen var i nedan och stjärnorna lyste mycket starkare än under månskenskvällar. Luften var varm och jag körde med nedrullade rutor. Plötsligt hörde jag ZASP-bandet sjunga bakpå flaket. "The night goes with weighty steps round yard and houses... ". Luciasången. Fantastiska röster i flera stämmor. Om och om igen sjöng dom ända tills vi körde in vid Kakoma. Så vidunderligt vackert. Stjärnhimlen. Sången. Och så gemenskapshetskänslan.

Våra kulturer möttes i en Luciaceremoni för några veckor sedan och det kändes som cirkeln slöts för den här gången med Luciasången på lastbilsflaket. Det kändes högtidligt och jag såg oss här nere och ni ZASP-medlemmar där hemma förenade, om inte bokstavligen hand i hand, så i alla fall tillsammans i ett utvecklingsprojekt. Här tar man väl vara på de resurser ni bidrar med på olika sätt. Ni ger dem möjligheterna. Dom utför förändringsarbetet.

Att vi firar Lucia 13 december har dom lärt sig och dom vet lite om vår mörka årstid och om hur Luciatraditionen växt fram. Dom kommer att tänka på oss extra mycket på Luciadagen. Jag vet att ni tänker på dem när ni läser det här och jag tror och hoppas att ni fortfarande känner att ni vill vara med och hjälpa alla dessa människor i ZASP-området till ett bättre liv. Utan er tar förändringen oändligt mycket längre tid.

Kära hälsningar från oss alla.

Och Glad Lucia! Agneta